

dejal v uvodu, da smo hrepeneli po jasnosti in resnici, po višini in obzorju, ker ničesar tega nam ni zapustila prejšnja doba, katere senca je počivala na nas vseh. Umikali smo se tej senci, ker nismo hoteli imeti spoštovanja do slabega in kloniti hrbta v tradicionalni ponižnosti. Dvoje velikih resnic, ki smo ju povzemali iz pretekle zgodovine in sodobnega življenja, nam je bilo ukoreninjenih v duši: slovenstvo in socialstvo. Ako in kolikor se je kdaj pod težo okolnosti ali zaradi premajhne npravne odpornosti kdaj odmaknil od njiju, ni bilo prav, ker je omajal vero vase in svoje prizadevanje; saj živa vera predstavlja goré. Abditus je priznaval, da je resnica in pa lepota, ki smo je iskali in po njej hrepeneli, sicer ljubezniva, vendar brezobzirna, ker pot gre naravnost.

V zgodovini slovenske narodne in socialne misli si je pridobil Abditus viden delež.

Ljubimci so pozabljeni

Miško Kranjec

Po večerji, ko je dekla Marta odvedla oba otroka v njuno spalnico k počitku in sta v sobi ostala samo Ignacij Kobol in njegova žena Tončka, je Kobol dejal:

„Ali veš, da se je Franc Štok ustrelil?“

V sobi je bilo mirno ozračje, električna luč z zelenim senčnikom je metala prijetne sence po sobi in na temnordeče črešnjevo pohištvo majhnega salona. Kobol je že odprl neko novo slovensko knjigo, ki so mu jo bili poslali iz Ljubljane, da napiše o njej kritiko za revijo. Žena pa je brala roman. Ta večer nista bila nikamor namenjena in tako je trebalo z branjem ali pa z vsakdanjim pogovorom pregnati dve uri, preden pojmeta spat. Ob takih večerih je bilo med njima že dolgo nekaj mučnega, odvišnega. Dokler sta bila otroka pokoncu, sta delala velik hrup; bodisi da sta se na glas pripravljal za šolo bodisi da sta se sprla in je prišlo skoraj do pretepa —, morda je bilo vse to potrebno; prinašalo je vsaj malo življenja v to mirno vzdušje in vznemirjalo profesorja Kobola in njegovo ženo Tončko.

Profesor Ignacij Kobol ni bil niti nervozen človek niti nagnjen k dražljivosti; prav tako ni bil prav nič pozabljiv. Bil je pač vsakdanji človek, kakršne srečuješ vsak dan na ulici: dostojno oblečen, s klobukom, ki je imel obrobljene krajsce, in s črno suknjo. Črno suknjo z žametnim ovratnikom je nosil skoraj vedno, predvsem pozimi in neredko se je pokrnil s črnim trdim klobukom. Tako je na zunaj komaj predstavljal skromnega slovenskega profesorja.

Sicer pa to niti ni bil. Zakaj Ignacij Kobol se je že od vsega početka zavedal, kaj lahko v življenju vse doseže, čeprav bi spet lahko rekel, da kljub temu ni vsega dosegel.

Ko so ga pred desetimi leti — po dveh letih službovanja v Kočevju in po profesorskem izpitu — premestili na Štajersko, se je zavedel, da se bo treba oženiti. Bil je že umirjen in soliden človek. Otresel se je še tisto malo revolucionarnosti, kakor je to imenoval, kar je je imel prej. Ostalo mu je komaj rahlo zanimanje za politiko. Minile so tudi vse mladostne, v bistvu skromne ljubezni. Lahko je rekel skromne. Zakaj nikdar se ni povzpел do česa velikega in vse študentske ljubezni so se končavale z izletom na Šmarno goro ali na Sveto Katarino in z nestrastnimi poljubi. Dekleta, ki jih je ljubil in ki so bile inteligentne, so bile bolj sposobne za modrovanje in razpravljanje o emancipaciji, kakor za pravo, vročo ljubezen. Nič drugega mu ni kazalo, kakor da je zabajal v gostilno k natakaticam. Te so bile vsaj trohico strastnejše. Lahko bi bil dejal po vsem tem: ženske z izobrazbo niso prave ženske. Prave, strastne in vroče ženske žive kot natakatice po majhnih gostilnah, po drogerijah, po trgovinah ali pa po predmestjih kot skromne šivilje, ki se pri delu neprestano ozirajo skozi okno in se nasmi-hajo slehernemu mlademu moškemu.

Vendar je dostojanstvo profesorskega stanu zahtevalo, da se ni poročil niti z natakatico niti s šiviljo. Če je samo pomislil na svojega blagega profesorja iz gimnazijskih let, na Jožefa Medveda, ki je nekje na Dunaju ujel slovensko služkinjo in je bil zato vsa leta svojega službovanja v posmeh dijaštvu, in če je pomislil še na mnoge druge profesorje iz prelepih dunajskih časov, ki so prihajali domov z dekleti nepoznane preteklosti, si je moral priznati, da se je po vojni v tem pogledu mnogo spremenilo. Profesor Kobol je študiral slavistiko v Ljubljani in v Beogradu in minil je že čas, da bi šivilje ali natakatice bile žene slovenskega profesorja; to je Ignacij Kobol dobro vedel in po tem se je ravnal. Profesorji so iskali učiteljice ali pa deklet iz meščanskih družin z doto.

Ignacij Kobol se je oprijel slednjega: poročil je dekle iz meščanske hiše, dekle, ki mu je prineslo lepo doto. Poleg vložne knjižice v hranilnici je Tončka Korenova pripeljala svojemu možu pohištvo in vse, kar je bilo potrebno za začetek srečnega življenja. Za obleko, hrano, stanovanje in dekle je pa moral skrbeti Ignacij Kobol sam. Tako sta se domeni-la z ženo. Dote se ne bosta dotaknila, temveč ob ugodni priliki, ko se naberejo obresti, kupila v Ljubljani majhno hišo ali vilo za stara leta. Če je človek praktičen, mora računati daleč naprej.

Za sedaj sta morala živeti v pokrajinskem mestecu. Sicer pa — saj nista imela nikakih velikih načrtov. Tudi v takem mestecu je življenje na svoj način prijetno in ugodno. Vsako leto so diletanti tega ali onega društva priredili nekaj komedij in Tončka Kobolova se je nasmejala, da jo je vse bolelo. Ignacij Kobol pa se je samo zviška nasmihal; težko je bilo njemu, smejati se iz srca, saj je bil profesor slovenskega jezika. Priznati pa je moral potem v kavarni, da je igra pač uspela in vzbudila obilo priznanja

pri občinstvu. Družba je bila v takem mestecu naravnost odlična: sreski načelnik, okrajni in okrožni sodniki, odvetniki in mestni mogotci. Kobolu samemu sicer ni bilo do družbe, moral pa je med ljudi zaradi Tončke. Oh, Tončka se je počutila v družbi tako srečno! Kako bi ji mogel pritrpati to veselje. Tudi je treba včasih koga povabiti k sebi, kar povzroča samo velike izdatke. Toda tudi to je bilo potrebno zaradi Tončke. Če bi bil človek natančen, bi moral včasih kaj malega posumiti o njej. Vendar se to ne spodobi; naposled pa je res, da mu je rodila dva otroka. Bila je vzorna mati in dobra žena, poleg tega pa odlična gospodinja; s koliko skrbjo je vse urejala, naročala dekli, kaj mora opraviti, kaj kuhati, kaj kupiti na trgu!

V tem pogledu je bilo življenje res dostojno, lepo in mirno. Če pa je Kobil samo malo pogledal v preteklost, so se tam skrivale mnoge rahle nevšečnosti. Ko je srečal Tončko, je bila samevajoče deklet, brez ljubimcev, samo nek pijan študent poet ji je pisal vroča, obupna pisma. Ta pisma je kazala Ignaciju in oba sta se smejala. Vse do poroke je šlo v redu. Šele potem je počasi odkopal njeno preteklost. Sicer je o pravem času zažgala vso korespondenco in vse slike, — ohranila je samo dva prstana, za katera je pa trdila, da ju je dobila za svoj rojstni dan od prijateljic. Vendar je počasi kakor arheolog odkopaval. Zdaj so se mu prikazali po vrsti: učiteljski četrtega razreda, akademik z juga, trgovec z južnim sadjem in nek zasebnik. Učiteljski je podpirala z denarjem, akademik z juga pa je zahajal v hišo kot velika posebnost, kakor bi nosil v žepu vso Dalmacijo z morjem vred. Bržkone pa je — tega sicer ni mogel dognati — tudi ta človek s sinjega morja odnašal denar. Trgovec z južnim sadjem denarja sicer ni potreboval, naveličal pa se je menda kakor vsi drugi. Kaj je bil pa zasebnik Franc Štok — kako malo pove ta beseda — in kakšne načrte je imel s Tončko Korenovo, je težko povedati. Tončka ni nikdar o nikomer govorila. Kazno pa je bilo, da je imel ta zasebnik prav resne namene z njo; mogoče sicer bolj z njenim denarjem, vendar mu tega ni bilo očitati, saj je tudi Ignacij Kobil ne bi poročil brez dote.

Če se je kdaj zgodilo, da se je Ignacij Kobil lotil Tončkine preteklosti, ga je že kako pregovorila in preprosila, da je opustil to misel. Rekla mu je: „Saj tudi jaz tebe ne sprašujem, kaj si počel v življenju. Saj so mi rekli, da si imel natakario; in šiviljo si imel. Toda, kdaj sem jaz želela kaj več izvedeti? Nikdar.“

To je bilo res: Tončka ni bila ljubosumna na Ignacijev preteklost; s Kobolom pa je bilo v tem pogledu drugače. Često se je vprašal: Ali so vsi moški tako občutljivi, ali samo on? In ali so vse ženske tako brezbrizne za preteklost, bodisi za svojo bodisi za moževino kakor Tončka. Kakorkoli, Tončke ni nikdar mikalo brozgati po svoji preteklosti.

Sicer pa Ignacij Kobil ni imel namena, da bi zbadal ženo z njeno preteklostjo. Bil je še po letih zaljubljen vanjo in moral si je priznati, da je

bila lepa ženska, po kateri so se moški še preradi ozirali. Tudi v vsem drugem je bil z njo zadovoljen. Na nek način pa si je hotel biti o tej njeni preteklosti na jasnem. Vrh tega se je vedno bal, da Tončka svojih nekdanjih ljubimcev ni pozabila, temveč se ji še vedno vračajo v misli. To ga je mučilo. Sam je hotel živeti v njenem srcu. Zdaj mu je bila vdana v vsem, vendar je še vedno slutil, da ni vse, kakor bi moralo biti. Res, človek postane z leti nekam top in hladen, odtuji se vsej preteklosti. Verjel pa je, da pri ženski ni tako. Lahko se je tolažil samo s tem, da njegova žena ni najslabša, kar jih pozna v tem mestu. Njegovi stanovski prijatelji so imeli po večini sitnosti s svojimi ženami: ta je imela oficirja, druga celo študenta. Takisto so živele druge ženske, predajajoč se postranskim ljubeznim.

Skrbno je pazil na Tončko. In zraven nikakor ni pozabil, zanimati se za usodo njenih ljubimcev. Tudi to je bilo važno: kaj je z njimi in ali bi bili še vedno nevarni, če bi se nekega dne naselili v mestu?

Prvi je bil na vrsti učitelj: oženil se je. Vrh tega je imel nezakonskega otroka, prav iz tistih let, ko je zahajal k njej.

„Kepec se je oženil“, ji je bil takrat dejal. Gledal je v njen obraz.

Niti zganila se ni. Prav mirno je sprejela to vest. „Tako, oženil se je?“ Rahlo se je nasmehnila, da bi mu pokazala, kako malo ji je do tega.

„Neko učiteljico je vzel.“ Spet je pokimala. Vprašala pa ni nič več. Zato pa je on dejal: „Ali veš, da ima nezakonskega otroka?“

„Da, vem to.“

„Kdo ti je pa povedal?“

„No, on sam... prav za prav, drugi so mi povedali.“

„Kdaj so ti povedali?“

„Že takrat.“

„Že takrat... pa mi nisi nič omenila —.“

„Zakaj neki? Saj ni važno! Kaj naju briga njegov nezakonski otrok; res ne vem, kaj naju briga.“

„Nič me ne briga“, je potrdil Kobol. „A kaj si ti takrat rekla?“

„Rekla sem mu, naj ne hodi več k nam.“

Pogledal jo je. Ne, tega ni mogel verjeti, da bi mu bila rekla, naj ne hodi več k njim. Toda, ko je hotel dalje razkladati, ga je preprosila, naj opusti te stvari. „Saj vse to ni več važno, to je že tako daleč.“

Res je bilo daleč.

Življenje je bilo še vedno prijetno. In Kobol je upal, da bo Tončka po letih res popolnoma pozabila preteklost. Rodila mu je tedaj že drugega otroka in prav lepo se je posvetila vzgoji obeh. Nekaj let je šlo v lepi slogi naprej. Komaj včasih se je Ignaciju Kobolu zahotelo nazaj v preteklost, pa ga je Tončka zadržala. Ob popoldnevih sta hodila na sprehod za vodo, kjer je lep drevored, in Ignacij Kobol je porival otroški voziček pred seboj, Tončka pa se je nasmihala znancem in znankam in odzdravljala.

Potem je po nekaj letih Ignacij Kobol prišel z novico:

„Tistega akademika z juga so zaprli.“

„Tako? Zakaj so ga zaprli?“ Prav nič ni bila presenečena. Niti malo ji ni bilo neprijetno, tudi ganjena ni bila.

„Zaradi poneverb pri upravi v nekem rudniku.“

Nič. Prav nikakega sočutja z nesrečnim akademikom z juga, ki je prinesel v Ljubljano skoraj vso Dalmacijo in še veliko Jadransko morje. Prav rahlo pa mu je Tončka le vrnila:

„Saj so tudi marsikaterega profesorja že zaprli; zaradi poneverb.“

To je velika resnica. Sicer se pa Tončka res ni vznemirjala. Povedala mu je naravnost, kako smešno se ji zdi vse to njegovo sumničenje. Briga njo preteklost! Res je ne briga. Kaj naj počne s tisto vlažno, skoraj nevšečno preteklostjo? Tončka živi sedanjosti, bodočnosti. V vsakdanjost sedanjih dni spadajo sicer stotere malenkosti: kuhinja, trg, otroci, obleka, sprehodi z možem in otrokoma k vodi v drevored, nova komedija, ki jo pripravljajo uradniki, novi ljubzenski film Ufe ali MGM. In morda... morda še kaj drugega, svetu nepoznanega. Preteklost pa je res pokopana, mrtva, nestrastna in pozabljena. Naposled pa: kaj je zagrešila takega, da bi morala večno prenašati te moževe sumnje? Kaj je ona kriva, da je šel učitelj, da se je akademik vrnil na morje in stopil pri državnem rudniku v službo? Saj tudi profesorja Ignacija Kobola ni iskala. On je poiskal njo, njen denar mu je dišal.

„Saj si imel natakario, zakaj pa nisi nje poročil? Ali pa šiviljo? S katerokoli teh bi se razumel. — Samo denarja nista imeli, to je.“

„Natakario in šivilja sta prav tako ženski in človeški bitji.“

Ta ugovor je bil samo bolj zunanji odpor. Kobol je prav dobro vedel, koliko pomeni kot človek — natakario v predmestni gostilni. Natančno je poznal njeno vrednost. Saj je prišel iz vasi in še ni pozabil, s kolikim naporom je plezal proti višinam življenja. In ne samo to: vedel je tudi, s kolikim samopremagovanjem in naporom se je otresal vsega, kar se ga je oprijemalo in hotelo z njim proti soncu. Saj se vseh ljudi, ki prihajajo iz vasi pa najsi so zdaj kakorkoli, drži vonj po senu in po vaških izparevaljajočih mlakah; in njihova ljubezen je temu primerna: nekje v začetku dijaških let, ko se človek v duši otrese misli, da bo duhovnik, sameva velika vaška ljubezen, ljubezen do rdečih rut, vasovanj pod oknom, kjer cvetejo nagelji in fuksije. Potem ta počasi preide; nadomesti jo ljubezen do gospodinjine dekle, ki je sicer odnekod iz vasi, le da nosi že napol mestne obleke. Pri njej doživiš morda prvi prelepi greh, kakor bi se temu reklo. Vmes so že sprehodi k natakaričam bodisi v šentjakobskem predmestju ali v šiški ali pa v Vodmatu. Na univerzi si nekoliko širokogrudnejši: že se ozreš po dekletih iz seminarjev, ki objavljajo v ženskih listih zanosno prozo in lirične pesmi, čeprav ti tačas še dišijo dekleta iz vasi: natakario

in služkinje. Konec konca se pa iztrezniš in streseš vse romantično s sebe, vse, kar diši po kmečkosti. Oženiš se z dekletom iz meščanske družine, čigar oče je bodisi upokojeni svetnik ali trgovec s Starega trga ali pa kakšen podjetnik, ki je izročil podjetje sinu, sam pa prebira „Jutro“ in kak nemški časnik. Ženini bratje so bodisi trgovci, majhni industrijalci ali politični uradniki. Poslej se kakor meščan, ki v mladosti ni bil nikdar na kmetih, vračaš v svojo vas in razkazuješ ženi kravico dimko.

Sicer te pa še zanima slovenska kultura, še pišeš kritike, ko sam nisi mogel nikdar ničesar napisati. Bodrilna spričevala daješ mladim pisateljem o njihovem razvoju, če se le prehitro ne izpišejo. V duši pa si že zdavnaj obupal nad svojim narodom in se oziraš po mogočnih krilih, kamor bi se skrila v varno zavetje pred jastrebi, ko se sam dobro zavedaš, da nisi dorasel ničemur v življenju. Če si bil na univerzi že skoraj brez vere, pošiljaš zdaj svoja otroka redno ob nedeljah k maši in še sam stopiš mimogrede v cerkev, čeprav se še braniš, da bi se pokrižal z blagoslovljeno vodo.

Rahlo se je Ignacij Kobol zavedal vsega tega, toda ni mu bilo niti hudo niti ga to spoznanje ni dvignilo k novemu zagonu. Čutil je, kako malo pomeni v življenju, kako odvečna bi bila njegova borba, celo smešna.

Tudi sicer si postal ohlapen. Morda bi se spet ozrl po kmečkih rutah, če bi nanesla prilika, morda bi se celo ozrl po natakaričah, čeprav veš, da bi ti ena sama prijazna beseda takemu dekletu na ugledu lahko zelo škodila. Vendar še nisi postal neobčutljiv do svoje žene. Še gloda v tebi, še so neporavnani stari računi. Dva še živita: živi trgovec, ki je zapustil Tončko, in se bogato poročil in nato spet ločil, in živi še tisti nesrečni zasebnik, ki ga je Tončka menda zaradi tebe odklonila. Če je že pozabila na učitelja z njegovim nezakonskim otrokom, če je že pozabila na akademika z morja, tedaj prav lahko še misli na trgovca in zasebnika. Ženska vendar ne more biti nikdar zadovoljna s svojim možem. Mož je ženi največji tiran, ki ji ničesar ne dovoli. O tem je bil v svojem srcu trdno prepričan. In prepričan je bil, da žena neprestano misli na nekdanje ljudi in si domišlja, kako bi bila srečnejša ob strani kateregakoli tistih ljubimcev. Nemara celo vidi v tem zaprtem akademiku, ki je poneveril državni denar, velikega junaka in človeka, ki je vreden velike ljubezni. V njem, ki pomaga, čeprav na svoj način, graditi slovensko kulturo, da bi ta ubogi narod imel vsaj svojo skromno kulturo, da bi naše žene brale domače romane in pesmi, v njem ne vidi nikakega junaka. In ne sme obsoditi knjige, ki njej ugaja: „Oh, meni se pa zdi tako lepa. Jokala sem se ob njej. Kako znajo nekateri ljudje lepo pisati.“ Križ je bil s kritiko: Ignacij Kobol se je moral ozirati na ženino ugodno mnenje, čeprav stvar sama ni bila prida. Ti sicer veš, da sta kažipot naši literaturi Levstik in Cankar, Tončka pa se ne meni za to; važno je, da je stvar lepa, da se človek ali nasmeji ali razjoče. Kjer ni tega ne onega, ni lepo.

Kriza, ki je prišla, je odnesla Adolfa Sadlerja, trgovca z južnim sadjem. To je dognal Ignacij Kobol, ko sta bila z ženo pri njenih starših v Ljubljani. Šel je po ulici in začudil se je, ko ni bilo več južnega sadja v njemu tako znanem oknu in se gospod Sadler ni ustopil na prag svoje trgovine. Ni bilo tam mogočne postave samozavestnega trgovca, da bi se priklanjal svojim znanem.

Zato je vprašal zvečer, ko so bili vsi zbrani, vendar kot o nepomembni stvari:

„Kaj je pa s Sadlerjem?“

„Konkurz“, je kratko odvrnila Tončkina mati. „Ženske so ga pretentale. Vozil jih je na Bled in na morje.“ Mati je očitno dobro ocenila položaj, najbrž ni niti pozabila, da bi to usodo morala deliti z njim Tončka sama in še trpeti povrhu, kako pobira mlade, lepe ženske in jih vozi po svetu.

„Kakšne ženske!“ je vzkliknil oče. „Tako se zgodi! Malo se nekje zmešaš v računih, pa je. Zlasti pa v takih časih. Saj najbolj trdnim trgovcem slaba prede. Vsej Ljubljani grozi konkurz.“

„Otročji si“, je rekla mati.

Tončka je molčala. Ni se vtikala v ta spor, ne v razpravljanje o Adolfu Sadlerju. Če je propadel, je pač propadel. Nje to ne tiče. Zlasti pa je morala posredovati, ko je oče materi očital, da je na vsak način hotela, naj bi se Tončka s tem Sadlerjem poročila. Komaj so uredili stvar. Kobol je lahko videl, da Tončke res nič več ne briga. O Sadlerju je tako hladno izrekla svoje mnenje, ki ni bilo nič pohvalno, da bi skoraj pomislil: Sovraži ga. Če ga pa ni sovražila, ljubila ga menda res ni. Bila je v tem praktična ženska. Zavedala se je, da je žena slovenskega profesorja, zavedala se je, kolikšen je bil njen ugled v mestu, kjer je bil on v službi.

Vse to je važno za presojanje take ženske, kot je bila ona. Čudovito je bilo samo to, da ni hotela o ničemer podobnem razpravljati. To ga je rahlo opominjalo, da ni vse, kakor bi moralo biti. Nikdar je ni mogel pripraviti do tega, da bi se pomenila o teh ljudeh do kraja. Vedel pa tudi ni, če se je s katerim srečala. In če se je srečala: kako se je vedla z njim. In ni si mogel kaj, da ji ne bi, ko sta bila sama, omenil:

„Vidiš, kako lahko bi prišla v konkurz, če bi vzela Sadlerja.“

Nasmehnila se je. „Globok si“, je rekla. „Pa to je naravno: če bi bila vzela Sadlerja, bi bila zdaj kakor on. Ne mislila bi: Kako srečna bi bila z Ignacijem Kobolom! Saj te nisem takrat poznala. Če pa že hočeš tako, lahko mislim: Kako srečna in bogata bi bila, če bi vzela tega ali onega bogatina, ki trenutno še ni propadel.“

Ker je kazalo, da se bo vznejevoljila, se je Kobol potuhnil in pomiril. Naposled je bilo res: Sadler se ne bo več pojavil v njenem življenju. Treba je stvarno presojati vse stvari.

Ampak Tončka tudi nikdar ne bo razumela, zakaj njega vse to muči. Saj ji noče nič očitati, marveč bi rad, da bi spregledala, da bi se zdaj, ko se kažejo obrisi življenja, kamor bi bila prav lahko zašla, da bi se zdaj popolnoma oklenila njega; nobene misli ne bi smela več posvečati nekdanjim svojim junakom. Saj vendar ne more reči: Kako dobro bi mi bilo pri tem ali onem! Ne, lahko pa reče: Kako slabo bi bilo z menoj! Pri tebi, Ignacij Kobol pa sem tako zadovoljna in srečna.

Tončka noče tega uvideti in izreči na glas. Sicer ne objokuje usode svojih ljubimcev, vendar pa tudi ne povečuje svojega življenja s Kobolom.

To je grenko.

Ženska ima v tem pogledu bujno fantazijo: Predstavlja si nemogoče stvari. Toliko je nestvarna, da lahko sanja o čemerkoli in misli o svojem življenju, ki mu sicer ni mogla v ničemer oporekati: Kaj bi bilo, če bi bila mesto Ignacija Kobola srečala zdravnika Štrcina ali notarja Jenka! I zdravnik i notar sta imela svoj avtomobil, imela sta vsak svojo vilo in vinograd sta kupila nekje v Slovenskih goricah. Kobol bi sicer lahko kupil avtomobil, za ženino doto namreč, za svoje pa bi ga ne mogel. Prebedno je plačan tak profesor. Komaj kolo bi si lahko kupil. Radijski aparat pa mu je že delal preglavice.

Če je mogla imeti kakšno zadoščenje, bi ga lahko imela v tem, da je Ignacij Kobol obdeloval slovensko kulturo, da je pisal kritike in imel včasih kakšno predavanje. Toda, če bi bila glede tega občutljiva, bi ga pregovarjala, naj sam piše romane ali komedije ali karkoli. Lahko bi mu rekla: Sposoben si in nekaj bi zaslužil. Poglej, kako pišejo drugi!

Ona pa nič. Nasprotno, ko je nekoč začel nekaj kracati, je iztaknila tiste papirje in se je potem veselo smejala. „Oh, kakšna poezija!“ Nič je ni ganila njegova poezija.

„Če bi pa napisal velik in lep roman?“

„Kaj bi imela jaz od tega? Saj me ne bi nič ganil, ko bi pa vedela, kako si vse izmišljuješ?! Kako naj se jočem pri stvari, za katero vem, da ni resnična?“

Očividno bi to vzela kot svoje kuhanje: kot nekaj vsakdanjega; kako naj se človek ob še tako dobri jedi razjoče, ko ve, da jo je iznašla žena in se je skuhala na tvojem štedilniku?!

Kakor so skoraj že vsi ljubimci utonili v življenju, tisti zloglasni zasebnik Franc Štok je še živel. Nekoč se je celo pojavil v njenem življenju in to je imel Ignacij Kobol za slabo znamenje. Kajti pokazalo se je, da mož svoje nekdanje ljubice ni pozabil, da mu misel nanjo še vedno vzbuja lepe, nežne trenutke.

Kobol je šel na sprehod s svojo družino. Lep junijski popoldan je bil in šola je šla h kraju. Čez nekaj dni se odpeljejo v Ljubljano in potem na Gorenjsko. Za Gorenjsko se je odločila Tončka. Bogve, kaj jo mika na tej

Gorenjski, kjer je zdaj toliko tujcev. Ampak Tončka je trdila, da se drugod ne spočije. Sicer pa je bilo res vprašanje, od česa naj se odpočije? Od tega, da daje nasvete dekli? Ali od posedanja v kavarni in kinu? Bog ve. Kakorkoli, Ignacij Kobol ni ugovarjal.

Ko sta se o tem pomenkovala, je obstal pred njima tisti nesrečni Franc Štok. Bil je zelo dostojno oblečen, skoraj gizdalinsko. Sicer je moral pa Kobol priznati, da se je vedel zelo dostojno. Pozdravil je že od daleč in ni mogel kaj, da ne bi pristopil. Imel je prav lepe navade. Nazival je Tončko gospa in ni preveč govoril z njo, temveč je povedal nekaj besed profesorju Kobolu, kakor bi mu hotel reči: Nič se ne boj, fant, nikakih zlih misli nimam. Kaj hitro se je poslovil, poprej pa je še pobožal glavici obeh otrok in priznal, kako sta lepa. Kobol bi celo lahko rekel: Prišel je z veliko vedrino, kakor pomladno sonce; in kakor sonce zvečer utone, je utonil tudi on. Tončka sama je bila mirna, komaj rahlo se je nasmehnila. Za njim se pa ni ozrla. Tudi govoriti ni hotela o tem srečanju.

Kobola je vendarle mučilo: Tako je prišel fant prvič in si jo osvojil in se do sedaj ni spremenil. Zamišljal si je, kako bi bilo, če bi ga Tončka srečala na samem.

In če je o vseh drugih mislil omalovažujoče, ker se je čutil, da jim je kos, da jih je vsaj do neke mere izpodrinil, je o tem Štoku bil drugačnega mnenja. Štok bi ga utegnil izpodriniti.

Toda Štok je odšel in se ni več oglasil. V Kobolovi družini so pozabljali nanj. Redko sta še govorila o njem; kajpa, govoril je samo Ignacij Kobol.

Potem pa je nenadoma prišlo: Franc Štok se je ustrelil.

Ob taki novici bi moral biti tudi Ignacij Kobol nekoliko poparjen. Saj ni želel, naj se fant ustrelji. In če bi bil odkrit pred seboj, bi si moral priznati: Ta Franc Štok ni na svetu ničesar zagrešil proti njemu. Mar je bil on kriv, če se je srečal s Tončko, če jo je ljubil? In kakor vse kaže, je imel z njo resne namene. Le Tončko je bolj mikalo, postati profesorjeva žena, kakor pa žena človeka, ki nima pravega poklica. Fant ni tudi nikdar kasneje posegal v njegovo življenje, čeprav bi bil v nekem pogledu upravičen, ker ga je Tončka zapustila.

Nič takega ni storil.

Ignacij Kobol pa se je le rahlo veselil: Poslej ne bo nikogar več, ki bi posegal v njegovo življenje. Mirno bo šlo svojo pot, z majhnimi nevšečnostmi in včasih z veliko voljo in v prijetnem zatišju.

Ko je Kobol povedal to novico svoji ženi, je bil prepričan, da se bo vsaj malo izdala. Tončka se je pa samo nekam zagledala. Niti solza ji ni ušla za njim. Ali je res vse tako pozabila? Saj bi jo ta usoda, za katero je tako nenadno izvedela, vsaj malo morala ganiti.

Ko se je kasneje še povrnil na ta slučaj in govoril o tem človeku, je dejala:

„Zdaj mislim, boš mirno počival. Nikogar ni več, ki bi ti delal preglavice.“ In nasmehnila se je.

Nasmehnila se je. Nekaj grenkega je bilo v tem smehljaju. Vendar ni niti z besedico razkrila svojih misli. Morda pa je vendarle že zdavnaj pozabila tudi na tega Franca Štoka, morda ni niti enkrat pomislila nanj. Saj Tončka ni bila ženska, ki bi mislila na preteklost. Ukvarjala se je s plehko vsakdanjostjo in mislila na lepo bodočnost. Še je verjela, da jo v bodočnosti čaka nekaj lepega.

Odpeljali so se na počitnice. Koliko let je trebalo, da se je Ignacij Kobil vsaj malo pomiril. Toda priznati si je moral, da se je v teh letih tudi sam oddaljil od svoje žene. Zamrla so prva mladostna, strastnejša čustva. Misli so uhajale nazaj v preteklost, na dijaška leta. In zazdelo se mu je, da bi mu kdaj spet prijal vonj lepe kmečkosti, da bi rad videl rdeče rute vaških deklet, oble zagorele roke, polne prsi, in vesel širok smeh.

Ko je še rahlo zadovoljen sanjaril o tem, da je v družini tolik mir, se je zavedel: Vedno je skrbel za samo preteklost, nikdar za sedanost in bodočnost. Tam, v tej sivi preteklosti je hotel ujeti Tončko, v sedanosti pa je ni lovil. Ko se je ozrl v današnji dan, je opazil, da ima Tončka novega častilca. In to so bile grenkejšje stvari, kakor one iz preteklosti.

Nočna pota

Lili Novy

Iz razsvetljene krčme smo stopili
na temni trg. Rosilo je z nebá.

Ko so se drug za drugim poslovili,
sva skozi pozno noč odšla samá.

Besede nočne sva si govorila,
ki slajše so od dnevnih besedi,
in v hoji najini sva začutila,
kako ubrano nama polje kri.

Bilá takrat jesen je mrka, vela,
od severa je pihal prvi mraz,
a nama je krajina zacvetela,
kot da je pomladansko jasen čas.

Iz grma je dehtelo po aprilu,
kot bi cvetele tam vijolice;
sledila vsa v pozabi sva vabilu
brezčasne, čudežne okolice.

Odplavale so te noči čarobne,
kot svetel ščip se skrije za oblak,
in zdaj so moje ure vse turobne,
zapredene v samote mrzli mrak.

Pomlad je zdaj, a kot da nima zraka,
se v živih prsih mi srce duši.
Nešteto zvezd rosečo luč pretaka,
a meni je prekrila noč poti. —